

TÜRK EDEBİYATINDA

HZ. ALİ CENKNAMELERİ

Türk edebiyatının önünde duran birçok problem arasından, edebî eserlerin tasnifi önemli bir yer tutmaktadır. Üzülerek ifade etmek gerekiyor ki, henüz edebiyat tarihimize mal olmuş, edebî kıymet arz eden eserlerimizin tam bir tasnifinin yapıldığını söylemek mümkün değildir. Bu yüzden bazı araştırmacılarımızın gayretleri sonucunda, tasnif çalışmaları yapılmakta, kimi zaman hem tasnif hem de tahlil çalışması birlikte yürütülmektedir.

Hız. Ali, Türk-İslâm tarihi içerisinde, diğer İslâm önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. Onun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak, kimi zaman tarihî hakikatleri de aşarak destansı bir boyuta ulaşmıştır. Onun içindir ki, Hız. Ali ve onun etrafında gelişen hikâyeler, Türk edebiyatı içerisinde oldukça geniş bir yer tutar.

Hız. Ali etrafında oluşan kahramanlık hikâyeleri, Türkler'in İslâmiyet'i kabul ettiği dönemden itibaren kültür ve edebiyatımızdaki etkinliklerini ele alan Dr. İsmet Çetin, "Türk Edebiyatında Hız. Ali Cenknâmeleri" isimli eserinde "Anadolu sahasında 14. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanan Hız. Ali Cenknâmeleri" incelemiştir, yazar eserini beş on bölüme ayırmıştır.

Birinci bölümde, Hız. Ali Cenknâmelerinden çalışmaya esas teşkil eden nüshaları tasnif yaptıktan sonra, bu nüshalara mümessil diğer nüshalar da hakkında bilgi vermiştir.

İkinci bölümde, "Cenknâmelerin Tasnif ve Müsannifleri" üzerinde duran yazar, "Türk edebiyat dairesinde teşekkül eden dinî destanların kaynağı 8. yüzyılda İbni İshak'ın Siretü'n-Nebi isimli eserine bağlanmaktadır." (s.43) diyerek, dinî-destanî kahramanlık hikâyelerinin başlangıç ve gelişim seyrini ana hatlarıyla belirlemiştir. Bu hususta çeşitli araştırmacıların görüşlerini de aktaran Çetin, "Hız. Ali çevresinde teşekkül eden cenknâmelerin 13.yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında tercüme, te'lif ve adapte yoluyla işlendiğini" (s.53) belirtir. Cenknâmelerin müsannifleri üzerinde de duran Çetin, "fikir yapısı ne olursa olsun, Hız. Ali Cenknâmelerinin de içinde bulunduğu manzum dinî destanlar, bizim edebiyat geleneğimizde, bazen ferdî, bazen de anonim eserler olarak, değişik isimle mal edilip başka isimler ile günümüze kadar gelmişlerdir." (S.43) diyerek, Cenknâme yazarlarının ve eserlerinin genel yapısına dikkat çeker.

Üçüncü bölümde "Cenknâmelerin Kaynakları, Şekil ve Üslûp Özellikleri" üzerinde duran Çetin, Cenknâmelerin şu kaynaklardan beslendiğini belirtti:

- a) İslâm Tarihi,
- b) Dinî kıssalar ve menkıbeler
- c) Efsaneler, masallar

Cenknâmelerin şekil olarak manzum, mensur ve manzum-mensur karışık olarak tasnif eden yazar bunların üslûp özellikleri üzerinde durur.

Cenknâmelerde yer alan tipleri iki ana başlıkta ele alan Çetin, erkek ve kadın tipleri de Müslüman tipler, sonradan Müslüman olan tipler ve Müslüman olmayan tipler

olmak üzere üç başlık altında ele alarak değerlendirir. Son olarak Cenknâmelerde yer alan belli başlı metinler üzerinde duran Çetin, bunları on bir başlık altında toplamıştır. Geniş bir iyoğrafya ile desteklenen bibliyoğrafya ile desteklenen eserin sonuç bölümünde yazarın şu hükmüne biz de katılıyoruz:

“Cenknâmeler hangi kültür kaynağından bizim edebiyatımıza gelmiş olursa olsun, genel kabullerimize, inanç dünyamıza ve ebedî zevkimize uyduğu için Türk edebiyatının bir unsuru ve müstakil olarak işlenen bir türüdür.(S.456)

Bu tür çalışmaların Türk edebiyatına önemli katkılar sağlayacağını umuyor, yazarımızdan, burada ele alınmayan diğer Cenknâlerin de değerlendirilmesini ve incelenmesidan, burada ele alınmayan diğer Cenknâmelerin de değerlendirilmesini ve incelenmesini bekliyoruz.

Gıyasettin AYTAŞ

1 1 Dr. İsmet Çetin, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, S.467